

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV ČESKOSLOVENSKÉ AKADEMIE VĚD
V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ 1975

BRNO 1977

Eine Batterie von Eisenverhüttungsöfen aus der jüngeren römischen Kaiserzeit in Sudice /Bez. Blansko/. In westlicher Richtung von dem Dorf Sudice¹ erstreckt sich die im Volksmund benannte Flur "U občin". Durch agrikulturelle Arbeiten verstreut, befinden sich hier Eisenverhüttungsüberreste auf einer grossen Fläche und das Aufsuchen ihrer Quellen mit klassischen Methoden erschien zeitlich schranspruchsvoll zu sein. Aus diesen Gründen benützten wir für ihre Indikation die geophysikale magnetometrische Methode, die als günstigste zur Gewinnung der optimalen Unterlagen für eine Terraingrabung zu sein schien.

Auf der untersuchten Fläche wurden die geophysikalischen Profile in ein regelmässiges Quadratennetz im Ausmasse von $1 \times 1/2 \times 2/$ m ungefähr in N-S Richtung situiert. Der eigentlichen Messung dienten zwei Protonmagnetometer G - 816 der Firma Geometrics mit einer Sondenhöhe von 1,2 und 1,8m. Die Intensität des totalen magnetischen Feldes ΔT wurde mit einer Genauigkeit von -1% auf 1020 magnetischen Punkten vermessen, wiederholt wurde eine 10% Messung. Die Variationen des magnetischen Feldes waren aus der wiederholten Messung auf dem gewählten Grundpunkt durchschnittlich jede 10 Minuten bestimmt. Die Untersuchung erforderte ca. 5 Stunden reine Zeit.

Das Ergebnis der Verarbeitung ist aus der Isonomalenkarte ΔT ersichtlich. Aus dem Gesamtcharakter des magnetischen Feldes kann man zwei relativ positive isometrische Anomalien ΔT mit einem Minimum auf S ausgliedern, die die schräg magnetisierenden und in verschiedenen Tiefen angebrachten Störungskörper lokalisieren.

Nach der Reinigung einer Fläche von ca. 10×10 m erschien auf dem braunroten Liegenden eine Batterie von 72 Eisenverhüttungsöfen, ungefähr in einem Quadrat mit der Kante von 6-6,5m situiert und in NW-SO Richtung orientiert. Die Herdräume, in nicht ganz regelmässigen Reihen so knapp nebeneinander gereiht, dass sie sich in einigen Fällen gegenseitig berühren, reichten bis in eine Tiefe von 0,30 m unter dem Niveau der untersuchten Fläche. Der mittlere Durchmesser der Öfen schwankte um 0,50m. In Richtung zum Boden erweiterten sich die Hohlräume der Herdstellen und gingen allmählich in schüsselförmig geglättete Ofenböden über, in einigen Fällen teilweise mit grünem Mergel ausgeschmiert. Den Herdrauminhalt bildete Schlacke und Holzkohlestücke.

Bemerkenswert ist vor allem die Einzigartigkeit dieser Kongglomeration im mährischen Milieu. Als nächste Analogie können die Fundorte im Raume von Łysa Góra /Góry Świętokrzyskie/ im benachbarten Polen angeführt werden.

Die Entdeckung der beschriebenen Kongglomeration der Sudicer Eisenverhüttungsöfen gemeinsam mit der Entdeckung einer Batterie von Töpferöfen mit der sog. "grauen Keramik" in Jiřkovice bei Brno³ durch J. Pouřk belegen die Entstehung von umfangreichen Handwerkerfaktorien in der jüngeren Kaiserzeit. Die nächste Umgebung der Sudicer Öfen /Erzverarbeitung/ gewährte analogisches keramisches Material. Der Umfang und die Konzentration der Produktion in diesen Zentren belegen überzeugend eine Massenproduktion mit der Tendenz einer Handelsexpansion und indizieren sodie allmähliche Umänderung der Struktur des wirtschaftlichen Lebens in diesem Zeitabschnitt.

ANTROPOLOGICKÝ MATERIÁL Z POHŘEBIŠTĚ Z DOBY STĚHOVÁNÍ NÁRODŮ A Z POZDNÍ DOBY HRADIŠTNÍ U ŠAKVIC

/ okr. Břeclav /

Milan S t l o u k a l, Národní muzeum, Praha

/ Tab. 11 - 13 /

V druhé polovině roku 1974 provedl Boris Novotný záchranný výzkum v Šakvicích, kde bylo při výkopu sklepního prostoru zachyceno kostrové pohřebiště. Během celé akce bylo odkryto celkem 80 hrobů, z toho 53 z doby stěhování národů a 27 z pozdní doby hradištní /B. Novotný, Přehled výzkumů 1974/. Antropologický materiál byl celkově velmi špatně zachován, a to zejména pohřby z doby stěhování národů; z 20 hrobů nemohly být zachráněny vůbec žádné pozůstatky pro antropologický rozbor. Ovšem antropologický materiál z tohoto období je stále natolik vzácný, že stojí za to věnovat se podrobně i fragmentárním kostrám. Oba soubory antropologického materiálu budou ještě předmětem podrobného rozboru při komplexním hodnocení pohřebiště. Považujeme však za vhodné v této předběžné zprávě shrnout základní určení jednotlivých pohřbů a podat tak stručný přehled získaného materiálu. Za číslem hrobu uvádím vždy základní datování, a to buď SN /stěhování národů/ nebo DH /doba hradištní/.

Hroby č. 1 až 4 /SN/ - antropologický materiál se nezachoval.

Hrob č. 5 /SN/ - zlomky lebky i postkraniálního skeletu dospělého člověka. Bližší určení věku ani určení pohlaví není možné.

- Hrob č. 6 /SN/ - zlomky lebky i postkranialního skeletu pravděpodobně ženy, zemřelé ve věku asi 30-40 let.
- Hrob č. 7 a 8 /SN/ - antropologický materiál se nezachoval.
- Hrob č. 9 /SN/ - z kostry dospělého člověka se zachovaly pouze tři zlomky, které neumožňují žádné bližší určení.
- Hrob č. 10 /SN/ - zlomky lebky i postkranialního skeletu dospělého člověka. Bližší určení věku ani pohlaví není možné.
- Hrob č. 11 /SN/ - zachovalo se jen několik zlomků z lebky a pažní kosti dospělého člověka.
- Hrob č. 12 /SN/ - kalva a několik zlomků postkranialního skeletu ženy, která zemřela ve věku asi 30-40 let.
- Hrob č. 13 a 14 /SN/ - antropologický materiál se nezachoval.
- Hrob č. 15 /SN/ - zlomek lebky i postkranialního skeletu pravděpodobně ženy, zemřelé ve věku 40 až 50 let.
- Hrob č. 16 /SN/ - zlomky lebky i postkranialního skeletu muže, který zemřel ve věku mezi 40 a 50 lety. Na levé polovině šupiny týlní kosti je velký osteom.
- Hrob č. 17 /DH/ - Zlomky lebky i postkranialního skeletu ženy, která zemřela ve věku mezi 30 a 40 lety.
- Hrob č. 18 /DH/ - zčásti měřitelná lebka i postkranialní skelet muže, zemřelého ve věku mezi 50 a 60 lety. V čelistech je většina alveolů zhojena po intravitálních ztrátách zubů. Silná levostranná arthrosa intervertebrálních kloubů mezi C 3 až C 6, oboustranně mezi Th 10 a 11 a pravostranná mezi L 4 a 5. Dokonalá lumbalisace S 1 /6 bederních obratlů/. Slabá spondylosa.
- Hrob č. 19 /DH/ - zlomky lebky i postkranialního skeletu ženy, zemřelé ve věku 50 až 60 let.
- Hrob č. 20 /DH/ - postmortálně deformované zlomky lebky a zčásti měřitelný postkranialní skelet ženy, která zemřela ve věku mezi 20 a 30 lety.
- Hrob č. 21 /DH/ - zlomky lebky i postkranialního skeletu ženy, která zemřela ve věku asi 40 let. Silná koxarthrosa a omarthrosa, na zachovaných zlomcích hlavic stehenní a pažních kostí je silný obrus a výrazné okrajové osteofyty.
- Hrob č. 22 /DH/ - zlomky lebky i postkranialního skeletu nedospělého člověka; stáří zemřelého lze odhadnout na 14 až 15 let.
- Hrob č. 23 /DH/ - zčásti měřitelná lebka i postkranialní skelet muže, který zemřel ve věku 40 až 50 let.
- Hrob č. 24 /DH/ - zlomky z kostry pravděpodobně ženy, zemřelé asi ve věku mezi 50 a 60 lety.
- Hrob č. 25 /DH/ - zčásti měřitelná lebka i postkranialní skelet ženy, zemřelé ve věku mezi 20 a 30 lety. Porucha vývoje skloviny je patrná zejména na obou horních šestkách.
- Hrob č. 26 /DH/ - dobře zachovaná, ale silně postmortálně deformovaná lebka a zčásti měřitelný postkranialní skelet muže, který zemřel asi ve věku 40 až 50 let. Unilaterální pravostranná spondylolýza 5. bederního obratle.
- Hrob č. 27 /DH/ - silně poškozená lebka a zlomky postkranialního skeletu muže, zemřelého ve věku 50 až 60 let. Páteř je silně poškozená, je zde však jasně patrná výrazná spondylosa a intervertebrální arthrosa mezi 2. a 3. bederním obratlem unilaterální, při čemž L 3 má snížené tělo, ale vzhledem ke stupni poškození nelze rozhodnout, zda jde o následek kompresivní zlomeniny.
- Hrob č. 28 /DH/ - zlomky lebky a silně poškozený postkranialní skelet asi devítiletého dítěte.
- Hrob č. 29 /DH/ - zčásti měřitelná lebka i postkranialní skelet muže, který zemřel ve věku 50 až 60 let.
- Hrob č. 30 /SN/ - zachovaly se pouze zlomky postkranialního skeletu pravděpodobně dospělého člověka.
- Hrob č. 31 /DH/ - zčásti měřitelná lebka i postkranialní skelet ženy, zemřelé ve věku 30 až 40 let.
- Hrob č. 32 /SN/ - zčásti měřitelná lebka i postkranialní skelet muže, zemřelého ve věku 30 až 40 let.
- Hrob č. 33 /SN/ - zlomky kostry pravděpodobně muže, který zemřel ve věku 50 až 60 let.
- Hrob č. 34 /SN/ - zlomky z kostry dospělého člověka.
- Hrob č. 35 /SN/ - zlomky lebky i postkranialního skeletu pravděpodobně muže, který zemřel ve věku 40 až 50 let.
- Hrob č. 36 /SN/ - zlomky z kostry nedospělého člověka; bližší stáří zemřelého nelze určit.
- Hrob č. 37 /SN/ - antropologický materiál se nezachoval.
- Hrob č. 38 /SN/ - zlomky z kostry dospělého člověka, zemřelého asi ve věku 40 až 50 let, snad spíše ženy.
- Hrob č. 39 /SN/ - dobře zachovaná, ale slabě postmortálně deformovaná lebka a zlomky postkranialního skeletu ženy, zemřelé asi ve věku 30 až 40 let. V dolní čelisti chybějí 3. a 2. stoličky; MUDr. Jaroslav Racek nezjistil na rentgenogramu v místě chybějících sedmiček retenci zubů a vzhledem k silné vrstvě kompakty v místě chybějících zubů a s přihlédnutím k ostatním znakům /intaktní abraovaný chrup horní i dolní čelisti, supraokluse 7+7 bez projevů abrase/ usuzuje na vzácný případ anodoncie obou dolních 2. molárů.
- Hrob č. 40 /SN/ - zlomky z kostry dospělého člověka.
- Hrob č. 41 /SN/ - dobře zachovaná lebka a zčásti měřitelný postkranialní skelet ženy, zemřelé ve věku 30 až 40 let.
- Hrob č. 42 /SN/ - antropologický materiál se nezachoval. Koňský hrob.
- Hrob č. 43 /SN/ - zlomky z kostry dospělého člověka.
- Hrob č. 44 /SN/ - zlomky z kostry staršího dospělého člověka.
- Hrob č. 45 /SN/ - pod tímto číslem byl dodán k antropologickému rozboru soubor pozůstatků nejméně dvou osob. Je to velmi robustní postkranialní skelet a zlomky druhého výrazně gracilnější

ho postkraniálního skeletu, kromě toho fragmenty dvou gracilních lebek, není však jisté, zda tyto lebky patří k uvedeným postkraniálním skeletům ; podle všeho se nezachovala lebka k robustnímu mužskému skeletu. Ve všech případech jde o pozůstatky dospělých osob, z postkraniálních skeletů je jeden mužský a druhý ženský, lépe zachovanou lebku je možno přisoudit ženě, zemřelé ve věku 20 až 30 let, u další lebky není možné žádné bližší určení. Muž ležel v hrobě, ostatní kosti v druhotném zášypu hrobu.

Hrob č. 46 /SN/- několik málo zlomků postkraniálního skeletu dospělého člověka.

Hrob č. 47 /SN/- z tohoto hrobu se zachovaly pozůstatky dvou osob :

a. zlomky lebky a postkraniálního skeletu pravděpodobně ženy, zemřelé v mladším dospělém věku

b. mírně poškozená lebka a zlomky postkraniálního skeletu muže, zemřelého ve věku mezi 30 a 40 lety.

Hrob č. 48 /DH/- zlomky lebky a silně poškozený postkraniální skelet pravděpodobně muže, zemřelého ve věku 30 až 40 let.

Hrob č. 49/SN/- zlomky kostry pravděpodobně muže, zemřelého ve věku mezi 40 a 50 lety.

Hrob č. 50 /DH/- zlomky z kostry dospělého člověka ; pohlaví zemřelého nelze určit, stáří lze odhadnout na asi 40 - 50 let.

Hrob č. 51 /SN/- silně poškozená lebka a zlomky postkraniálního skeletu pravděpodobně ženy, zemřelé ve věku 30 - 40 let.

Hrob č. 52 /SN/- zlomky z kostry dospělého člověka.

Hrob č. 53 /SN/- zlomky pravděpodobně ženské kostry, stáří zemřelé je možno odhadnout na 30-40 let.

Hrob č. 54/SN/- zlomky z kostry ženy, zemřelé ve věku mezi 20 a 40 lety.

Hrob č. 55 /SN/- zlomky gracilní kostry dospělého člověka, zemřelého mezi 40 a 50 lety.

Hrob č. 56 /SN/- zlomky kostry pravděpodobně mladší ženy.

Hrob č. 57/SN/- antropologický materiál se nezachoval.

Hrob č. 58 /SN/- zlomky lebky dospělého člověka.

Hrob č. 59 /SN/- zlomky lebky mladší ženy.

Hrob č. 60 /DH/- zlomky postkraniálního skeletu nedospělého člověka.

Hrob č. 61 /DH/- mírně poškozená lebka i postkraniální skelet muže, zemřelého asi ve věku 50 až 60 let.

Hrob č. 62 /DH/- zlomky kostry muže, zemřelého ve věku 40 - 50 let.

Hrob č. 63 /DH/- zlomky lebky a zčásti měřitelný postkraniální skelet dospělého člověka, zemřelého asi ve věku 30 - 40 let, pohlaví nelze určit.

Hrob č. 64 /DH/- z tohoto hrobu se zachovaly zlomky lebek i postkraniálních skeletů nejméně tří dospělých osob, bližší určení stáří ani pohlaví není u jednotlivých pohřbů možné. 50 cm hluboký hrob byl porušen orbou.

Hrob č. 65 /SN/- zlomky z kostry dospělého člověka.

Hroby č. 66 a 67 /SN/- antropologický materiál se nezachoval.

Hrob č. 68 /SN/- zlomky z kostry dospělého člověka.

Hroby č. 69 a 70 /DH/- antropologický materiál se nezachoval, po otkrytí hrobu se rozpadl.

Hrob č. 71 /DH/- zlomky mužské kostry, stáří zemřelého je možno odhadnout na 20 až 40 let.

Hrob č. 72 /DH/- zlomky z lebky i postkraniálního skeletu pravděpodobně dospělého muže.

Hroby č. 73 až 75 /SN/- antropologický materiál se nezachoval.

Hrob č. 76 /DH/- mírně postmortálně deformovaná a silně poškozená lebka muže, zemřelého ve věku mezi 30 a 40 lety. Postkraniální skelet je mírně poškozen.

Hrob č. 77 /DH/- několik málo zlomků z kostry dospělého člověka, snad spíše ženy.

Hrob č. 78 /SN/- zlomky gracilní kostry pravděpodobně ženy, zemřelé ve věku mezi 50 a 60 lety.

Hroby č. 79 a 80 /SN/- antropologický materiál se nezachoval. Byl fragmentární.

Z 33 zachovaných pohřbů z doby stěhování národů tedy mohlo být proměřeno aspoň zčásti 6 lebek a z 25 staroslovanských pohřbů pouze 8 lebek. Tato čísla dávají dobrou představu o špatné zachovalosti tohoto souboru, kde ve většině případů je problematické i základní určení stáří a pohlaví zemřelého. V příložených tabulkách uvádím základní míry lebek, ale jejich podrobné analýze bude věnována pozornost až při definitivním zpracování tohoto materiálu.

Míry lebek z doby stěhování národů

Číslo lebky	12	32	39	41	47b	51
Pohlaví	žena	muž	žena	žena	muž	žena
Největší délka lebky /1/	160?	193	175	178	-	177
Délka base lebky /5/	-	-	94	97	107	-
Šířka lebky /8/	132?	135	128?	132	145?	140
Nejmenší šířka čela /9/	-	92?	93	101	107	96
Výška lebky /17/	-	-	114	122	133	-
Obvod lebky /23/	-	535	-	503?	-	512
Bizygotická šířka /45/	-	-	120?	128?	145	129
Výška obličejce /47/	-	-	105	107	115	116
Výška horního obličejce /48/	-	-	66	66	70	71
Šířka očníce /51/	-	-	39	38	42	-
Výška očníce /52	-	-	32	32	33	-
Šířka nosu /54/	-	-	23	25	28	-

Výška nosu /55/	-	-	48	50	54	-
Bigoniální šířka /66/	-	-	87	102?	-	92
Délkošířkový index /1 1/	82,5?	69,9	73,1	74,2	-	79,1
Délkovýškový index /1 2/	-	-	65,1	68,5	-	-
Šířkovýškový index /1 3/	-	-	89,1	92,4	91,7	-
Transv. frontoparietální index /1 13/	-	68,1	72,7	76,5	73,8	68,6
Oblíčeový index /1 38/	-	-	87,5	83,6	79,3	89,9
Index horního obličej /1 39/	-	-	55,0	51,6	48,3	55,0
Index očnice /1 42/	-	-	82,1	84,2	78,6	-
Index nosu /1 48/	-	-	47,9	50,0	51,9	-
Alveolární index /1 60/	-	-	103,2	93,8	94,4	-
Frontomandibulární index	-	-	93,5	101,0	-	95,8

Míry lebek z pozdní doby hradištní

Číslo lebky	18	23	25	27	29	31	61	76
Pohlaví	muž	muž	žena	muž	muž	žena	muž	muž
Nejv. délka lebky /1/	184	-	174	180?	190	187	191	200
Délka base lebky /5/	-	-	108	-	-	-	108	-
Šířka lebky /8/	136	153	136	148	152	129	130	152?
Nejm. šířka čela /9/	99	-	94	109	108	95	99	98?
Výška lebky /17/	146	133	125	-	-	-	132	-
Obvod lebky /23/	-	-	503	-	553	-	530	-
Bizygomatická š. /45/	-	-	-	-	-	-	130?	-
Výška obličej /47/	-	-	-	-	-	-	125	-
V. horního obličej /48/	-	-	-	-	-	-	75	-
Šířka očnice /51/	-	-	-	-	-	-	40	-
Výška očnice /52/	-	-	-	-	-	-	34	-
Šířka nosu /54/	-	-	-	-	-	-	25	-
Výška nosu /55/	-	-	-	-	-	-	54	-
Bigoniální šířka /66/	113	103	100	-	106	104	-	109
Délkošířkový i. /1 1/	73,9	-	78,2	82,2	80,0	74,3	68,1	76,0
Délkovýškový i. /1 2/	79,3	-	71,8	-	-	-	69,1	-
Šířkovýškový i. /1 3/	107,4	86,9	91,9	-	-	-	101,5	-
T. frontop. i. /1 13/	72,8	-	69,1	73,6	71,1	73,6	76,2	64,5
Oblíčeový i. /1 38/	-	-	-	-	-	-	96,2	-
I. hor. oblič. /1 39/	-	-	-	-	-	-	57,7?	-
I. očnice /1 42/	-	-	-	-	-	-	85,0	-
I. nosu /1 48/	-	-	-	-	-	-	46,3	-
Alveolární i. /1 60/	-	-	-	-	-	-	98,1	-
Frontomandibulární i.	114,1	-	106,4	-	98,1	-	-	111,2

Anthropologisches Material aus dem Gräberfeld aus der Völkerwanderungs- und der späten Burgwallzeit bei Šakvice /Bez. Břeclav/. Bei der Rettungsaktion von B. Novotný in Šakvice im Jahre 1974 wurden 53 Gräber aus der Völkerwanderungszeit und 27 Gräber aus der späten Burgwallzeit untersucht. Das anthropologische Material von diesem Gräberfeld war sehr schlecht erhalten, doch besonders die Skelette aus der Völkerwanderungszeit sind derart selten, dass ihnen die Aufmerksamkeit gewidmet werden muss. Eine eingehende Bewertung dieses Materiales wird später Gegenstand einer komplexen Publikation sein; in diesem Artikel sind nur die Grundbestimmungen der einzelnen Gräber zusammengefasst. Es blieben 33 Skelette aus der Völkerwanderungszeit erhalten; von diesen konnten 6 Schädel wenigstens teilweise vermessen werden, von den 25 erhaltenen altslawischen Schädeln konnten 8 vermessen werden, aber nur bei einem einzigen war das Gesichtsskelett erhalten geblieben. Die Grundmasse und Indexe dieser Schädel sind in der beigefügten Tafel zusammengefasst.

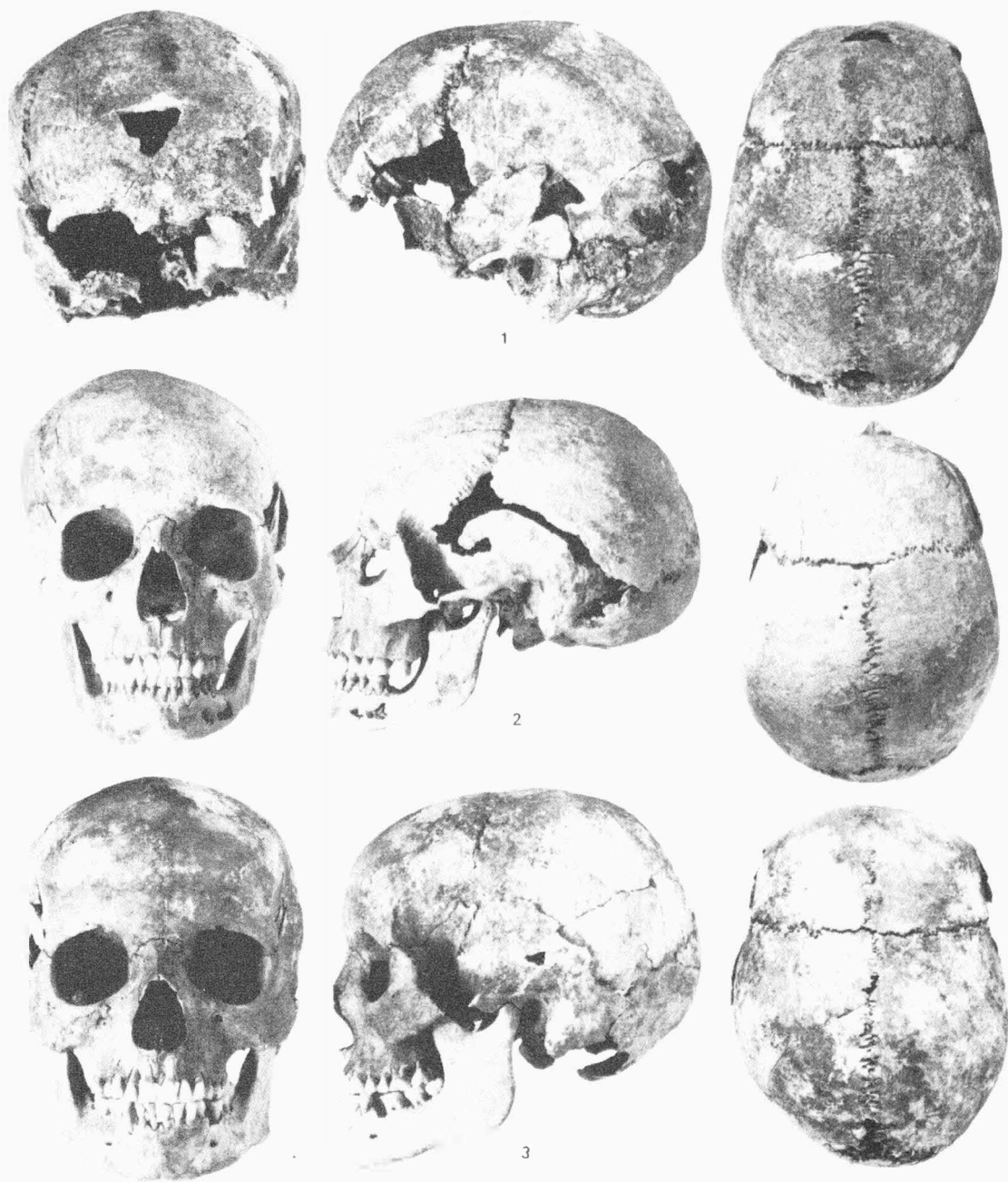
VORLÄUFIGER BERICHT ÜBER DIE ERGEBNISSE DER 22. GRABUNGSSAISON DES SLAWISCHEN BURGWALLES IN MIKULČICE

/ Bez. Hodonín /

Zdeněk Klanička, AÚ ČSAV Brno

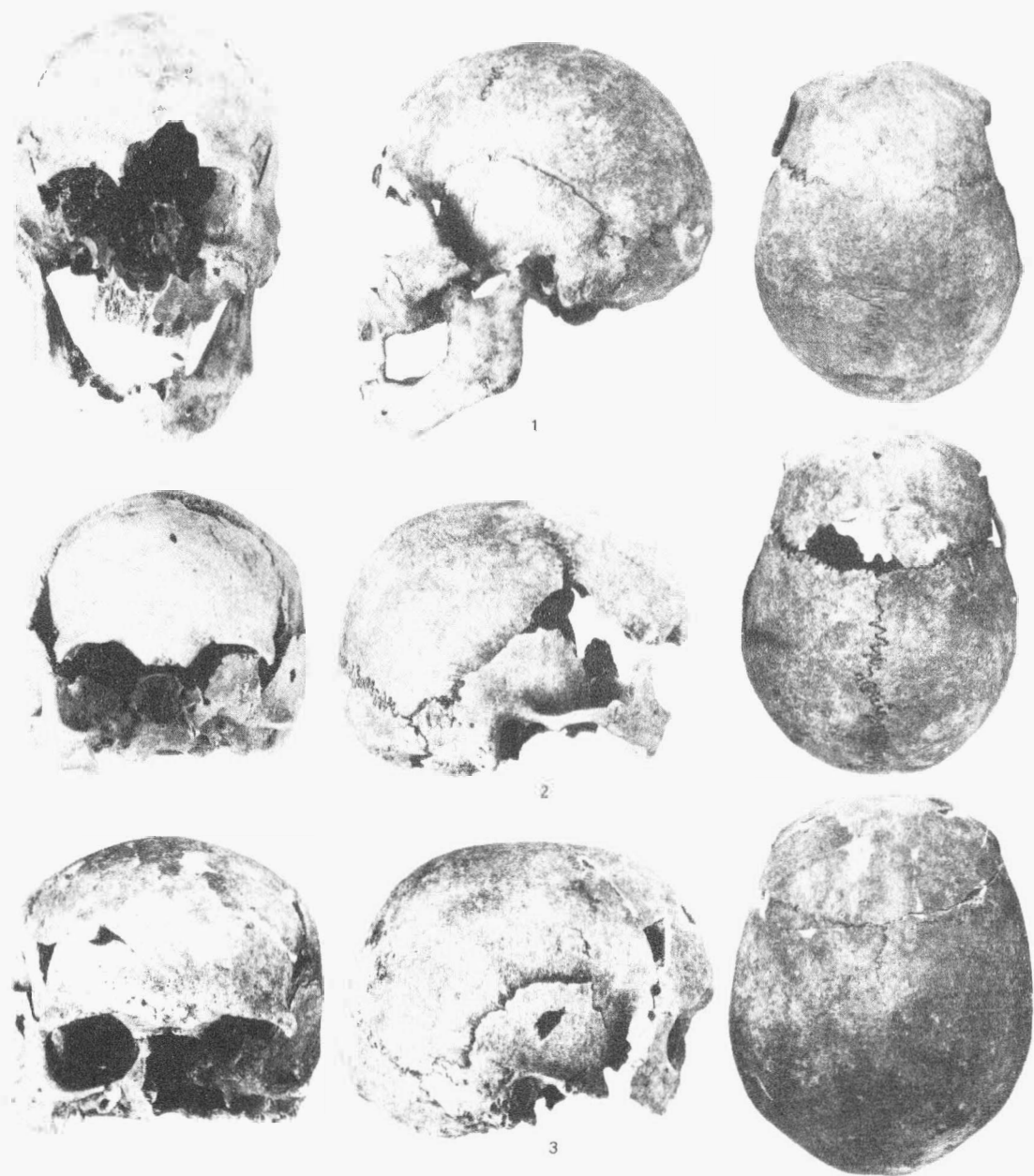
/ Taf. 14 - 18 /

Die systematische Grabung des slawischen Burgwallkomplexes aus dem 6. - 10. Jahrhundert setzte

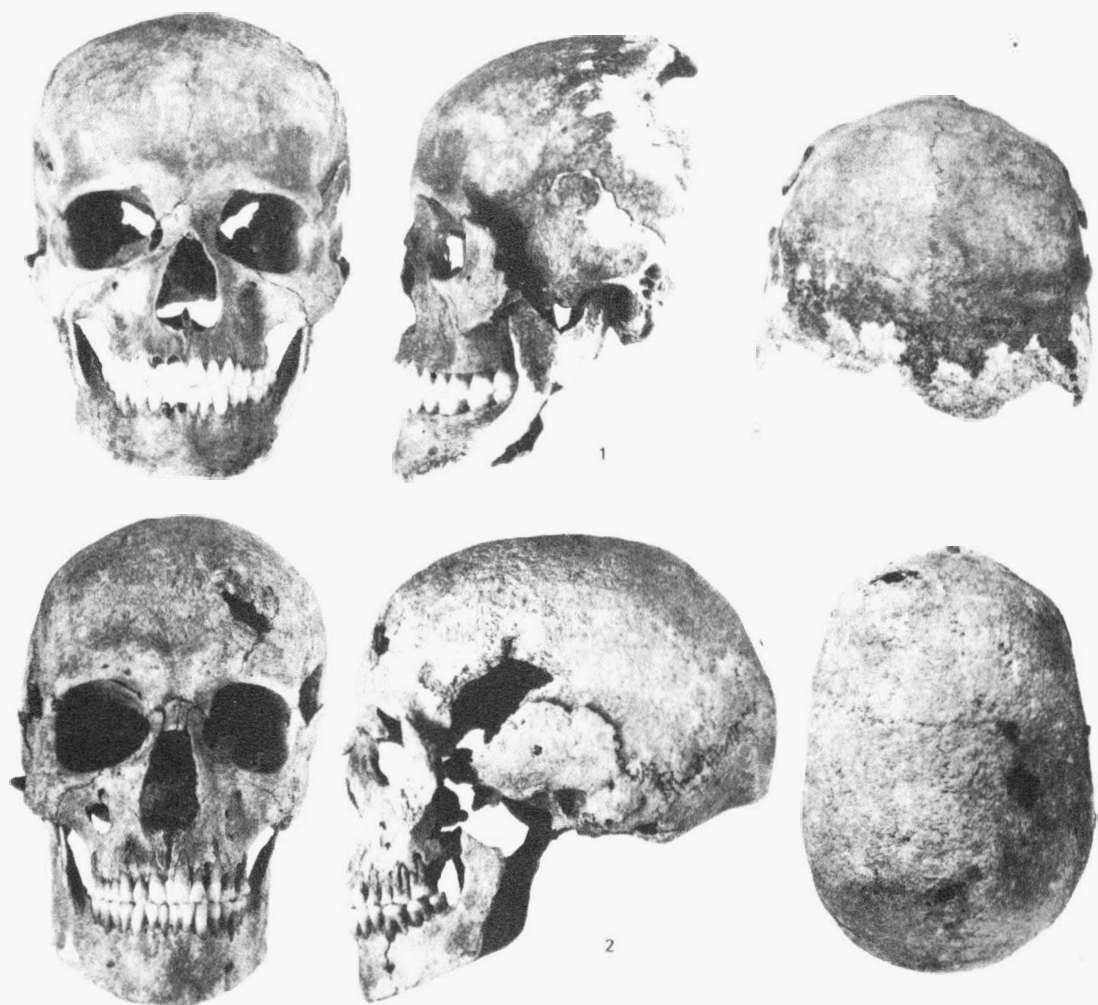
Tab. 11

Šakvice /okr. Brno-stř./, Lebky z hrobů z doby stěhování národů. 1 hrob č. 32 ; 2 hrob č. 39 ; 3 hrob č. 41. - Schädel aus Gräbern der Völkerwanderungszeit. 1 Grab Nr. 32 ; 2 Grab Nr. 39 ; 3 Grab Nr. 41.

Tab. 12

Šakvice /okr. Břeclav/. Lebky z hrobu z pozdní doby hradištní. 1 hrob č. 18; 2 hrob č. 25; 3 hrob č. 29. - Schädel aus Gräbern der späten Burgwallzeit. 1 Grab Nr. 18; 2 Grab Nr. 25; 3 Grab Nr. 29.

Tab. 13

Šakvice /okr. Břeclav/, 1 lebka z hrobu č. 47 - doba stěhování národů ; 2 lebka z hrobu č. 61 - pozdní doba hradištní. - 1 Schädel aus Grab Nr. 47 - Völkerwanderungszeit ; 2 Schädel aus Grab Nr. 61 - späte Burgwallzeit.

P Ř E H L E D V Ý Z K U M Ů 1 9 7 5

Vydává : Archeologický ústav ČSAV v Brně, sady Osvobození 17/19
Odpovědný redaktor : Akademik Josef Poulík
Redaktoři : Dr. A. Medunová, dr. J. Meduna, dr. J. Říhovský
Překlady : Dr. R. Tichý, E. Tichá
Kresby : Doc. dr. B. Klíma, A. Životská
Na titulním listě : nádobka z velatického žárového hrobu ze Šlapanic
Tisk : Geografický ústav ČSAV v Brně
Evidenční číslo : ÚVTEI - 73332
Vydáno jako rukopis - 450 kusů - neprodejně